

Затверджено Вченою радою
ОНУ імені І.І. Мечникова
від "20" грудня 2016 р. № 4

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова
(повна назва вищого навчального закладу)
Факультет психології та соціальної роботи
Кафедра диференціальної і спеціальної психології

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Проректор з науково-педагогічної роботи
(П.І.Б.)
20__ р.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ

«Системне моделювання психологічних феноменів»

Рівень вищої освіти ___ третій ___ Доктор філософії
Спеціальність _____ 053 «Психологія»
(код і назва спеціальності (тей))

2018 рік

Розробники: (вказати прізвища, наукові ступені, вчені звання та посади розробників) Родіна Наталія Володимирівна, доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри диференціальної і спеціальної психології

Навчальна програма затверджена на засіданні кафедри диференціальної і спеціальної психології

Протокол № 6 від “27” березня 2018 р.

Завідувач кафедри

(підпис)

Родіна Н.В.

(прізвище та ініціали)

Обговорено та рекомендовано до затвердження навчально-методичною комісією (НМК) факультету психології та соціальної роботи:

Протокол № 1 від “2” квітня 2018 року

Голова НМК

(підпис)

Кременчуцька М.К.

(прізвище та ініціали)

Вступ

Навчальна програма дисципліни «**Системне моделювання психологічних феноменів**» вищої освіти доктора філософії спеціальності 053 «Психологія»

(назва рівня вищої освіти)

(код і назва спеціальності)

Предметом вивчення навчальної дисципліни є сучасні знання про дослідження психологічних феноменів та проблем використання теорії систем та системного моделювання до соціальних наук, як окремо, так і паралельно.

Місце навчальної дисципліни в структурі освітнього процесу.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Класифікація сучасних системних методологічних підходів у моделюванні
2. Характеристика процедурної стратегії у системному моделюванні психологічних феноменів

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета дисципліни: полягає в ознайомленні з сучасними знаннями про епістемологічний дискурс та процедурну стратегію, які відповідають принципам застосування системного підходу у моделюванні психологічних феноменів.

Завдання дисципліни:

- Ознайомити аспірантів з основними поняттями, структурою і логікою розвитку в нашій країні і за кордоном вимог до системного моделювання психологічних феноменів.
- Навчити методам багатовимірної аналізу: множинної лінійної регресії, дисперсійного аналізу, факторного аналізу, які у системному моделюванні зазнали природного розвитку й об'єднання.
- Ознайомити з фундаментальними знаннями і практичними навичкам на всіх етапах виконання науково-дослідної роботи, включаючи пошук необхідної інформації, планування експерименту, безпосереднє виконання дослідження та обговорення отриманих результатів, формулювання теоретичних висновків.
- Навчити володіти методологією системного моделювання психологічних феноменів та створювати системні моделі психологічних феноменів відповідної наукової сфери діяльності.
- Навчити володіти процедурною стратегією, яка визначає набір і

порядок застосування конкретних методів збору даних про об'єкт та предмет вивчення реальності, розглядаючи будь який її фрагмент як систему.

- Зформувати вміння інтегрувати і систематизувати психологічні знання, усунути надмірність у накопиченій інформації, скорочувати обсяг і підвищувати наочність описів у наукових психологічних дослідженнях.
- Навчити володіти процедурою зменшування суб'єктивізму в інтерпретації психічних явищ.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів наступних **компетентностей**:

- КЗН. 04 - спроможність виконання наукових досліджень з застосуванням сучасних методологічних основ реалізації експерименту;
- КЗП. 05 - фундаментальні знання про системне моделювання психологічних феноменів як метод загальнонаукового рівня;
- КСП. 04 - базові уявлення про психодіагностичні та тренінгові методи і технології, що застосовуються у роботі з різними верствами населення.

Очікувані результати навчання. У результаті вивчення навчальної дисципліни доктор філософії повинен:

- володіти методами синтезу і аналізу, фундаментальними навичками науково-дослідної роботи;
- вміти аналізувати наукову літературу з метою вибору напрямку досліджень, обрати самостійно або кваліфіковано сприйняти представлену тему досліджень;
- вміти моделювати основні процеси майбутнього дослідження з метою вибору методів дослідження, наявного апаратурного забезпечення або створення нових методик, користуватися нормативно-правовими актами та нормативно-технічною документацією;
- оволодіти специфікою метода системного моделювання психологічних феноменів;
- мати уявлення про використання системного моделювання для прогнозування, планування та управління в дослідницькій, практичній і науковій діяльності психолога;
- вміти розробляти найбільш ефективні психодіагностичні методи, адаптуючи їх до психодіагностичних цілей;
- вміти проводити різні за формою та найбільш ефективні тренінгові методи і технології, адаптуючи їх за психотехнічними цілями.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин, що становить 3 кредитів ЄКТС.

2. Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Класифікація сучасних системних методологічних підходів у моделюванні

Тема 1. Методологія системного аналізу у психологічних дослідженнях. Поняття системного, комплексного та цілісного підходу в психологічному науковому дослідженні. Теорія систем в філософії. Системологія. Системний підхід в психології. Параметрична загальна теорія систем А.І. Уймова. «Тверда» та «м'яка» системні методології. Основні поняття, структура і логіка розвитку в нашій країні і за кордоном вимог до системного моделювання психологічних феноменів.

Тема 2. Системна модель та вимоги до неї.

Моделювання основних процесів дослідження. Наукове пізнання і моделювання. Модель як метод описування системи. Класифікація сучасних системних методологічних підходів у моделюванні. Етапи системного моделювання. Верифікація моделей. Принципи вибору серед альтернативних моделей. Каузальні моделі. Побудова шляхових діаграм. Моделі класифікації, сегментації і асоціації. Від моделі до теорії. Створення психологічних теорій на основі системних моделей. Емпірична верифікація моделі дослідження.

Змістовий модуль 2. Характеристика процедурної стратегії у системному моделюванні психологічних феноменів

Тема 3. Процедурна стратегія та верифікація системних моделей.

Процедурна стратегія, яка визначає набір і порядок застосування конкретних методів збору даних про об'єкт та предмет вивчення реальності, розглядаючи будь який її фрагмент як систему. Принципи вибору серед альтернативних моделей. Методи багатовимірного аналізу: множинної лінійної регресії, дисперсійного аналізу, факторного аналізу, які у системному моделюванні зазнали природного розвитку й об'єднання.

Тема 4. Сучасні статистичні програмні пакети та програми.

Сучасні статистичні програмні пакети та презентація отриманих експериментальних даних за допомогою сучасних комп'ютерних програм. Обробка даних дослідження та оформлення результатів. Форми відображення результатів наукового дослідження. Урахування у психологічних дослідженнях загальнолюдських цінностей, суспільних та державних виробничих інтересів.

3. Рекомендована література

Основна

2. Бурлачук Л.Ф. Психодиагностика /Л.Ф. Бурлачук.- СПб: Питер, 2003.- 352 с.
3. Кэмпбелл Д. Модели экспериментов в социальной психологии и прикладных исследованиях. СПб.: Социально-психологический центр, 1996.- 391с.
4. Мерлин В.С. Очерк интегрального исследования индивидуальности / В.С. Мерлин. - М.: Педагогика, 1986. - 254 с.
5. Митина О. В. Основные идеи и принципы структурного моделирования / О.В. Митина // Ученые записки кафедры общей психологии МГУ / Под ред. Б. С. Братуся, Е. Е. Соколовой. - М.: Смысл, 2006. - С. 272 - 296.
6. Митина О.В. Факторный анализ для психологов / О.В. Митина, И.Б. Михайловская. – М.: Учебно-методический коллектор «Психология», 2001. – 169 с.
7. Польовий М.А. Політичні процеси: теорія та практика моделювання: монографія / М.А. Польовий. – Одеса : Фенікс, 2011. – 288 с.
8. Родіна Н. В. Системне моделювання копінг-поведінки, що реалізується в парадигмі психодинамічного підходу. Концепція дослідження / Н. В. Родіна // Актуальні проблеми психології. – 2010. – Т. 11, вип. 3. – С. 372–379.
9. Родіна Н. В. Ієрархічна модель структури копінг-поведінки / Н. В. Родіна
// Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки : зб. наук. пр. / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка ; редкол. : В. І. Судаков [та ін.]. – К. : Логос, 2011. – Т. 1. – С. 120–129.
10. Родіна Н. В. Емпірична верифікація системної моделі копінг-поведінки, що реалізується в парадигмі психодинамічного підходу / Н. В. Родіна // Актуальні проблеми психології. – Т. 11. Психологія особистості. Психологічна допомога особистості. – Вип. 4, ч. 2. / за ред. : С. Д. Максименка, М. В. Папучі. – К. : Інститут психології ім. Г. С. Костюка, 2011. – С. 208–217.
11. Родіна Н.В. Психологія копінг-поведінки: системне моделювання : дис. докт. псих. наук :19.00.01 / Родіна Наталія Володимирівна. – Київ, КНУ

- імені Тараса Шевченка, 2013. – 504 с. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/4098>
- 12.Родіна Н.В. Психологія стресу, копінг-поведінки і здоров'я: навчально-методичний посібник / Н.В. Родіна; ОНУ ім. І.І. Мечникова. – Донецьк: «Східний видавничий дім», 2015. – 165 с.
 - 13.Родіна Н.В. Системні уявлення про копінг в парадигмі Марковських моделей / Н.В. Родіна // Стаття у фаховому виданні Освіта та розвиток обдарованої особистості. – 2014. - № 9-10 (28-29). – С. 28-31.
 - 14.Родіна Н.В. Системно-параметрична модель формування копінг-поведінки / Н.В. Родіна // Інтернет-конференція «Пізнавальний та перетворювальний потенціал історичної психології як науки» (2 лютого-1 березня у м. Одеса, 2012), режим доступу: <http://forum.onu.edu.ua/index.php/topic,5064.0.html>.
 - 15.Тощенко, Ж. Т. Теоретические и прикладные проблемы исследования новых явлений в общественном сознании и социальной практике / Ж. Т. Тощенко // Социологические исследования. - 2010. - №7. - С. 3-6 .
 - 16.Уемов А.И. Основы формального аппарата параметрической общей теории систем / А.И. Уемов // Системные исследования. – М.: Наука, 1984. – С. 152-180.
 - 17.Уёмов А.И. Системные аспекты философского знания.– Одесса: Негоциант, 2000.– 160 с.
 - 18.Ханин, Ю.Л. Стандартный алгоритм адаптации зарубежных опросных методов / Ю.Л. Ханин // Психологические проблемы предсоревновательной подготовки спортсменов к ответственным соревнованиям / ЛНИИФК; под ред. Ю.Я. Киселева. Л., 1977. С. 129-135.
 - 19.Ar buckle J.L. AMOS 18.0 Users Guide / J.L. Arbuckle. - SPSS Inc., Chicago, Illinois, 2009. – 654 p.
 - 20.Aspinwall L. G. Modeling cognitive adaptation: A longitudinal investigation of the impact of individual differences and coping on college adjustment and performance / L. G. Aspinwall, S. E. Taylor // Journal of Personality and Social Psychology. – 1992. - №63. - P. 989-1003.
 - 21.Blalock H.M. Theory Construction: From Verbal to Mathematical Formulation / H.M. Blalock. - Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, 1969. – 180 p.
 - 22.Browne M.W. Alternative ways of assessing model fit / M.W. Browne, R. Cudeck // Testing structural equation models / K.A. Bollen, J.S. Long. - Newbury Park, CA: Sage, 1993. – P. 136–162.

23. Checkland P. *Soft Systems Methodology in Action* / P. Checkland, J. Scholes. - N.Y.: John Wiley & Sons, 1999. - 418 p.
24. Cohen J. *Statistical power analysis for the behavioral sciences* / J. Cohen. - Lawrence Erlbaum Assoc., Hillsdale, NJ., 1988. - 567 p.
25. Comrey A. L. *A first course in factor analysis (2nd ed.)*. / A.L. Comrey, H.B. Lee. - Hillsdale, NJ: Erlbaum., 1992. - 423p.
26. Field A.P. *Discovering Statistics Using SPSS For Windows* / A.P. Field. - Sage Publications, Thousand Oaks, CA., 2000. - 512 p.
27. Hoelter D. R. The analysis of covariance structures: Goodness-of-fit indices / D.R. Hoelter // *Sociological Methods and Research*. - 1983. - №11. - P. 325–344.
28. Wilson B. *Soft Systems Methodology: Conceptual Model Building and Its Contribution* / B. Wilson. - N.Y.: John Wiley & Sons, 2001. - 260 p.

Додаткова

1. Галиновский С.А. Анализ типологии политических устройств при помощи параметрической ОТС / С.А. Галиновский // *Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Философия. Культурология. Политология. Социология»*. – 2010. – Т. 23 (62), № 2. - С. 217-221
2. Галян І.М. Психодіагностика/ І.М. Галян. – Київ, 2009. – 463 с.
3. Кун Т. Структура научных революций. М.: «АСТ», 2003. — 605 с.
4. Матурана У. Древо познания / У. Матурана, Ф. Варела. – М.: Прогресс-Традиция, 2001. – 224 с.

4. Електронні інформаційні ресурси

1. Психологічна бібліотека Київського Фонду сприяння розвитку психічної культури. Даний ресурс містить максимально широкий спектр ключових текстів з психології, психогігієни, філософії, релігії, культурології та ін. Режим доступу: <http://psylib.kiev.ua/>
2. Сайт факультету соціології та психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка представляє наукову фахову онлайн бібліотеку, зокрема понад 20 повнотекстових електронних версій видань з психології. Режим доступу <http://www.socd.univ.kiev.ua/>
3. Інститут корекційної педагогіки і психології, м. Київ. Режим доступу www.ikpp.npu.edu.ua/index.php?limitstart
4. Сайт факультету Московського державного університету ім М.В.Ломоносова. В розділі «Наукова робота» розміщено монографії, статті співробітників університету. Режим доступу <http://www.psy.msu.ru/>
5. Перша українська електронна бібліотека підручників. Режим доступу <http://pidruchniki.com.ua/>

6. Електронна бібліотека. Режим доступу <http://www.info-library.com.ua/>
7. <http://www.odnb.odessa.ua>- [ОННБ імені М.Горького](#) та електронна бібліотека.
8. <http://www.nbu.gov.ua/> - Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського та електронна бібліотека.
9. <http://kspodn.onu.edu.ua/index.php/kunena/konferentsii-iipo> - Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Пізнавальний та перетворювальний потенціал історичної психології як науки».
10. «Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований» <http://www.rae.ru/upfs/>.

5. Форма підсумкового контролю успішності навчання: залік

6. Методи діагностики успішності навчання

Викладання та вивчення навчальної дисципліни здійснюється у вигляді лекцій та індивідуальних консультацій, самостійної роботи студентів. Лекції діляться на: лекцію-повідомлення; лекцію-бесіду; лекцію-дискусію; лекцію-презентацію плакатів, об'ємних муляжів, слайдів і відеоматеріалів. В ході лекцій-дискусій за характером логіки пізнання впроваджується аналітичний, синтетичний, індуктивний та дедуктивний методи.

Перелік практичних навичок, які повинен опанувати студент, підлягають контролю до і під час проведення атестації – залік.